

až 70 zl. plných 100 zl. Tyto smlouvy byly dvojnásob nevýhodné, neboť jednak věřitelé dostávali tehdy mnohem vyšší úrokovací procento nežli by byli žádali, kdyby se byl stát dlužil na půjčky splatitelné (dokladem pro to jsou touže dobou uzavírané půjčky slosovatelné), jednak toto nad míru vysoké procento jim bylo zaručeno do té doby, pokud úroková míra neklesla pod $4\frac{2}{10}\%$, neboť jejich kapitál opravdu půjčený (60 nebo 76 zl.) musil býti splacen sumou nominální (100 zlatými). Když i úroková míra klesla pod $4\frac{2}{10}\%$, redukuje se jích původní procento zápůjčkové poměrně velmi nepatrně jen, právě protože věřitelům musí býti oplacena mnohem vyšší suma, nežli kterou skutečně půjčili. —

Ale i když nyní si stát dovedl vypůjčiti na rentu již za kurs skoro paritní (rovný nominální sumě), nelze přece rentové výpůjčky tyto vždy schvalovati, zvláště když úroková míra jeví stále tendenci klesající. Tak bylo u nás v různých dobách vydáno přes 2.500 zl. r. m. (= 5000 mil. K) renty t. zv. sjednocené, která se úrokovala $4\frac{2}{10}\%$. Bylo tedy k jejímu úrokování potřebí ročního nákladu přes 105 mil. zl. r. m. (= 210 mil. K). Kdyby se byla místo této renty v letech 1896—1898 vydala $4\frac{0}{10}$ ní půjčka slosovatelná ve 100 letech, zajisté by se byla prodala nejméně za $98\frac{0}{10}$ kurs, (jelikož tou dobou půjčky podobné vystoupily až nad paritní kurs). Bylo by tedy stačilo ke splacení 5000 mil. K renty vydati 5102 mil. K $4\frac{0}{10}$ ní půjčky splatitelné ve 100 letech. K úrokování a splacení této půjčky byla by nutna roční anuita $208\frac{1}{4}$ mil. K, tedy rozhodně nižší než na nesplatitelnou sjednocenou rentu. Jaká by to byla tedy výhoda menším ročním vydáním přece ještě uplácti dluh, který sice by teprve po 100 let pominul, ale v životě států není ani 100 let dobou příliš dlouhou. Ovšem za jistých okolností peněžního trhu může býti přece někdy renta nesplatitelná výhodnější než slosovatelná půjčka.

4. Akcie.

Majitelé akcií jsou dohromady vlastníky podniku akciového. Podle toho práva z akcie plynoucí nevzta-

hují se pouze na důchod, který se vždy za uplynulý rok akciím vyměřuje, nýbrž jsou i jiného rázu, mají akcionáři vliv také na vedení a řízení podniku. Tento vliv akcionářů projevuje se ve valné hromadě, ale při velikém počtu akcií pravidelně není příliš významný (akcií jižní dráhy na př. je 750.000, akcií dráhy státní společnosti je 550.000, akcií rak. severozápadní dráhy 330.000, akcií úvěrního ústavu vídeňského 375.000 atd.) a správní rada od valné hromady zvolená, pravidelně může skoro neomezeně akciovým podnikem vládnouti.

Akcionáři nemohou býti k nižším jiným příspěvkům přidržováni leč jen k úplnému splacení akcií. Když akcionáři zaplatili 25⁰/₁₀ nebo více procent akciového kapitálu a je-li ve stanovách společnosti obsaženo, že valná hromada smí dalšího placení akcionáře sprostiti, může pozdější splacení akcií skutečně odpadnouti, usnese-li se o tom valná hromada. U nás jsou takto liberované (dalšího splacení sprostěné) akcie, na př. akcie vídeňské zajišťovací společnosti (Wiener Rückversicherungs-Gesellschaft), které znějí na 400 K, z nichž 75⁰/₁₀ splaceno. Akcie Assicurazioni Generali na 2100 K, z kterých 30⁰/₁₀ splaceno. Akcie Wienerbergské cihlářské a stavební spol. (Wienerberger Ziegelfabriks- und Baugesellschaft) po 200 zl., z nichž 30⁰/₁₀ t. j. 120 K splaceno. Akcie Austrobelgické železniční společnosti po 200 zl., na něž 135 zl. (67¹/₂⁰/₁₀) splaceno. Atd.

Výjimkou mívají akcionáři přece někdy určité povinnosti plynoucí z držení akcie. Tak akcionáři muohých rolnických cukrovarů jsou přidržováni dodatí cukrovaru určité množství řepy (arčí za slušnou a přiměřenou cenu), podobně mohou býti povinni k dodávce suroviny akcionáři lihovarů, sladoven, škrobáren, sušení ovoce, mlékáren a sýráren atd. Ale nutit k takovým dávkám mohou akcionáře jen společnosti, při kterých akcie je připsána určité osobě, a kde její převod je po případě vázán na souhlas společnosti, tedy při akciích, které nemají pohyblivosti ostatních cenných papírů. Kromě toho musí býti ustanovení o tom ve stanovách společnosti, a kdyby akcionář skutečně nedodal přír-

knuté jemu množství suroviny, stihne jej pravidelně pouze újma na dividendě (vyměří se mu poměrně menší dividendy, po případě nedostane vůbec dividendy).

Akciónáři arcí nemohou se vyhrazovati úroky určité výše, neboť by to bylo proti základnímu názoru, že akcionáři jsou vlastníky podniku a že akciový kapitál jejich jest při tom jedinou zárukou věřitelům společnosti. Kdyby tedy akciová společnost neměla zisku, nýbrž naopak i ztráty, mohly by se úroky akciím rozdělovati zajisté jen na útraty akciového kapitálu, a tím by jediná záruka věřitelům společnosti zbývající byla odňata. Akciové společnosti zakládají se pravidelně na dobu neurčitou, a pouze při těch společnostech, jichž úkol je dočasného rázu nebo kterým bývá udělena koncese na určitou řadu let, jako tomu při společnostech dopravních (železných dráhách parních, elektrických, tramwayích), je třeba akciový kapitál také v této určité době splatiti. Proto se pro takové akciové společnosti také dělá umořovací plán, podobný jako pro splatitelné obligace; při tom se bere určité úrokovací procento za základ, ale pouze pro výpočet, kdy kolik akcií má býti uplaceno. Akciím se arcí opravdu toto procento úrokovací nevyplácí, nýbrž jen právě tolik, kolik dovolují rozdělovati stanovy z čistého zisku společnosti, a za čistý zisk považuje se teprve to, co zbude po zaplacení umořených (amortisovaných) a vylosovaných akcií. Amortisované akcie mají však ještě podíl na zisku, když zisk ten přesahuje procento, které bylo za základ vzato pro slosování. Aby takoví vlastníci umořených akcií mohli se vykázati, že jim přísluší podíl na zisku, dostávají místo vylosovaných a splacených akcií zvláštní úpisy t. zv. požitkové listy (*Gennussschein, l'action de jouissance*). Tak na př. z 550.000 akcií dráhy státní společnosti bylo jich koncem roku 1907 amortisováno 37.803, a tedy bylo tolikéž požitkových listů do té doby vydáno; poněvadž nominale akcie je 500 frs. a dividendy na rok 1906 a 1907 byla 33 frs. a základem pro slosování akcií je 5⁰/₀, dostal každý požitkový list na rok 1907 8 frs. (totiž 5⁰/₀ z 500 frs. je 25 frs. a vybývá nad 5⁰/₀ní dividendu 8 frs.). — Podíl zisku, který se dostane

akciím až do výše slosovacího procenta, zove se dividendou, a co nad to se vyplácí (zároveň i požitkovým listům), sluje superdividendou, takže superdividenda pro akcie dráhy státní společnosti byla na rok 1907 8 frs. *)

Pokud obnos akcií nebyl od akcionářů úplně splacen a pokud valná hromada dle stanov akcionáře neliberovala (nesprostila od úplného splacení), jsou akcionáři zavázáni obnos akcie úplně zapraviti. Akcionáři mohou v tomto případě dostati pouze prozatímní listy (Interimscheine) svědčící určitému jménu; interimní listy na majitele smějí se pouze vydati, když byly akcie řádně liberovány. Kdyby některý akcionář na řádné vyzvání společnosti obnos akcie nezaplatil, mohl by za pokutu pozbyti dosavadní splátky ve prospěch akciového podniku; k tomu cíli musí býti akcionář vyzván po třikráte v novinách určených pro vyhlášky společnosti a naposledy nejméně čtyři neděle před poslední lhůtou ustanovenou pro doplacení akcie (článek 220. al. 2. obch. zák.).

Jakým způsobem se vypočítává zisk, o tom určení býváji obsažena ve stanovách společnosti. Když byl zisk řádně zjištěn učiní představenstvo společnosti (správní rada) valné hromadě návrh, jak má býti rozdělen. Akcionáři na valné hromadě mohou pak dle své vůle se ziskem nahlížeti, ačci pěkud to jde v mezích stanov. Každá akcie nemívá vždy pro sebe hlas na valné hromadě, je potřebí někdy 5, 10, 20 až 40 akcií, aby na ně připadl jeden hlas.

Po většině každá akciová společnost hledá zabezpečiti svou posici tím, že vždy část zisku ponechá ne-

*) Akcií České západní dráhy bylo před jejím převzetím ve státní vlastnictví r. 1895 60.000 po 200 zl. r. m., z kterých bylo umořeno 1670 na základě 5%ního úrokování; když stát převzal dráhu, dostali od něho akcionáři po 400 zl. 4%ních dluhopisů za každou akcií a majitelé požitkových listů po 200 zl. 4%ních úpisů. — Superdividenda obnášela tehdy pouze 6 zl. na požitkový list. R. 1907 bylo požitkových listů jižní dráhy 21.804 bez jakékoli dividendy i požitkových listů ústecko-teplické dr. bylor. 1907 kusů 4350 s požitkem po 80 K; požitkových listů severozápadní dráhy (1907) 4807 s dividendou po 2 K (tyto požitkové listy mají býti zaměněny za 85 K st. dluhopisů); požitkových listů buštěhradské dráhy je 659 s 102½ K dividendy 1907. Atd.

rozdělenou pro ty případy, že by se podniku hůře mělo dařiti. Z těchto uschovaných částí zisku vytvářejí se rezervní fondy akciového kapitálu, fondy pensijní pro úřednictvo, fondy pro zabezpečení proti nahodilým ztrátám (pojišťovací fondy, fondy pro ztráty kursovní atd.) a jiné. Aby také úřednictvo a správa podniku měli živější účastenství na prospívání společnosti, vyměřuje se jim ze zisku (někdy jen z té části zisku, která zbude na rozdíl superdividendy) určité procento odměny t. zv. tantièmes, konečně jistá část zisku se přikáže vždy na účet roku budoucího. Příkladem v té příčině může býti rozdělení zisku banky Union ve Vídni za r. 1907. Čistý zisk byl 4,642,309 K, z něhož připadlo rezervnímu fondu 370,838 K, pensijnímu fondu 40,000 K, jubilejnímu fondu 20,000 K, na tantiemy 185,419 K, na dividendy 3,750,000 K (30 K na každou akcii) a převedeno na nový účet 276,052 K.

Dividenda jakožto důchod z akcií vybírá se zrovna tak jako úroky z částečných dluhopisů na kupony dividendové, na němž na každém je vtisknut rok, za který se má dividenda bráti, obnos její arci nemůže býti udán, jelikož je nejistý, stanoví jej valná hromada teprve podle zisku. Dividenda bývá splatna hned po valné hromadě, která rozhodla o rozdělení zisku, a při valné většině společností bývá to vždy v první polovici po ukončení závodního roku.

Kdyby valná hromada vědomě rozdělila mezi akcionáře více, nežli činil opravdový zisk podniku, musili by akcionáři vrátiti, co jim bylo takto falešně jménem zisku přeplaceno. Když však akcionáři přijali dividendu v dobré víře na základě formálně správně sdělané bilance, nepotřebují ničeho navraceti, potom za nesprávné rozdělení zisku zodpovědna je pouze správní rada, po případě dozorčí rada (byla-li zřízena) a revisoři účtů.

Některým akcionářským společenstvem bývá určitý zisk (určitá dividenda) garantován od státu (po případě od země neb obce), když totiž převzali podnik obecně prospěšný a nutný, o kterém se napřed nemohlo věděti, zdali se bude vypláceti. Takovým způsobem byly garantovány dráhy železné; u nás pravidelně stát jim zaručoval 5⁰/₁₀ ní čistý výnos akciového kapitálu; v novější

době důležitým lokálním železnicím zaručuje částečně stát, částečně země, okresy a obce určitý čistý nejmenší výtěžek (4⁰/₀ akciového kapitálu). Někdy garancie státu a jiných veřejných hospodářství spočívá v tom, že odeberou určitou část akcií kmenových, kterým se vyplácí pak dividendy až tehdy, když ostatní akcie dostaly již nejmenší stanovenou dividendu.

Při jednotlivých akciových společnostech bývají vůbec dvojího druhu akcie; jedny totiž slují kmenovými (Stammactien) a druhé prioritními akciemi. Prioritní akcie musí dříve dostati určitou dividendu, nežli možno pomýšleti na udělování dividendy akciím kmenovým; mají tedy prioritní akcie jakousi podobnost s prioritními obligacemi, ale liší se od nich přece jenom, že pro ně nemusí býti tato minimální dividendy dodržena (mohou dostávat po případě dividendu větší, když na to čistý výnos stačí, nebo také menší, když není dráha garantována).*) Velikost akciových kapitalů posoudíme z těchto některých dat: Ve Velké Británii měly akciové podniky akciového kapitálu (r. 1905) 2.003¹/₂ mil. £ = přes 48.000 mil. K, v Německu (1906) 14.028 mil. M = 16.500 mil. K, ve Francii: 13.516 mil. frs (= asi 12.600 mil. K), v Belgii: (1900) 2.820 mil. frs = 2.680 mil. K, v Rakousku (1905) 2.178 mil. K, v Uhrách: (1906) 1.110 mil. K. Atd. V Severo-americké Unii pouze trusty (koalované podniky akciové) měly kapitalu přes 21.000 mil. dollarů (= skoro 105.000 mil. K). Atd.

5. Směnky a jiné obchodní papíry.

V předešlém (v odstavci 2.), bylo již naznačeno, kterak směnka sprostředkuje obchodní úvěr, poskytujíc na jedné straně kupujícímu přiměřenou lhůtu, po které

*) Akciový kapital bukovinských místních dráh na př. se-
stává z 22.600 akcií prioritních à 400 K a 15.750 akcií kmenových à 400 K.
V letech 1886–1890 byly dividendy prioritních akcií v K: 20, 20,
17-32, 12, 16 a kmenových akcií: K 8, 12, 6, 0, 0. Od r. 1891–1902
prioritní akcie po 20 K, kmenové akcie postupně: K 6, 5, 5, 5, 9, 14
a od r. 1897 po 20 K. Od r. 1903 dostalo se i kmenovým i prioritním
akciím po 24 K dividendy ročně.